

**ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ
ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ З ЕКОНОМІКИ**

І. Б. ЄРАСТОВА-МИХАЛУСЬ, викладач, аспірант кафедри іноземних мов і перекладу Харківського національного економічного університету ім. С.Кузнеця

***Анотація.** Статтю присвячено розгляду експериментальної перевірки ефективності педагогічної технології формування міжкультурної толерантності майбутніх магістрів з економіки. Представлено критерії (емоційно-мотиваційний, когнітивно-пізнавальний, комунікативно-операційний, рефлексивно-ціннісний) за якими визначався рівень сформованості міжкультурної толерантності майбутніх магістрів з економіки. Надано результати сформованості міжкультурної толерантності за кожним з критеріїв.*

***Ключові слова:** міжкультурна толерантність, магістр з економіки, педагогічна технологія, педагогічний експеримент, критерії формування міжкультурної толерантності*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. На сучасному етапі розвитку суспільства перед системою вищої освіти України постає проблема формування міжкультурної толерантності, оскільки сучасний діловий світ потребує фахівців здатних співпрацювати з представниками інших культур та будувати ділові відносини на засадах взаємоповаги. Сформована міжкультурна толерантність у фахівця економічного профілю дозволить повною мірою використовувати знання і вміння іноземних партнерів, не зважаючи на культурні відмінності. Економічна вигода побудови ділових відносин на засадах міжкультурної толерантності доказана дослідженнями вчених-економістів Дж. Корнео та О. Жанне [4; с. 691].

Актуальність формування міжкультурної толерантності майбутніх магістрів з економіки підтверджується наявністю суперечностей на об'єктивному, суб'єктивному, особистісному та людському рівнях, а саме: між необхідністю підготовки майбутніх магістрів з економіки до професійної діяльності в умовах глобалізованої економіки та низьким рівнем сформованості такої професійно значущої якості; між високими вимогами щодо рівня професійної культури магістра, невід'ємною частиною якої є толерантне ставлення до представників інших культур, та недостатньою увагою з боку ВНЗ до формування міжкультурної толерантності; між потребою суспільства сформувати міжкультурну толерантність у майбутнього магістра з економіки та браком відповідних наукових досліджень щодо формування міжкультурної толерантності у фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр"; між потребою магістрантів в адаптації до умов ведення бізнесу з представниками інших культур та недостатнім рівнем сформованості у них такої професійно значущої якості, як міжкультурна толерантність. [1; с.120 – 123]. Подолання цих суперечностей можливо за умов організації цілісного педагогічного процесу, що передбачає побудову педагогі-

чної системи формування міжкультурної толерантності майбутніх магістрів з економіки та розробки відповідної педагогічної технології.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Проблема формування міжкультурної толерантності розглядалась за такими напрямками: міжкультурна толерантність і процес її формування (О. Асмолов, Т. Білоус, К. Роджерс, Д. Леонт'єв, А. Садохіна та інші); формування міжкультурної толерантності у майбутніх фахівців різних напрямів підготовки (А. Альошина, Т. Колбіна, Л. Слобожанкіна, Н. Янкіна, Г. Фархшатова); розробка засобів діагностики сформованості міжкультурної толерантності (Г. Солдатова, Л. Шайгерова, Т. Прокоф'єва, О. Кравцова). Незважаючи на значну кількість праць щодо формування цієї професійної якості, проблема формування міжкультурної толерантності майбутніх магістрів з економіки не була об'єктом науково-педагогічного дослідження, зокрема не була розроблена відповідна педагогічна технологія.

Формулювання мети статті. Метою статті є аналіз ефективності реалізації педагогічної технології формування міжкультурної толерантності майбутніх магістрів з економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Експериментальне дослідження ефективності реалізації педагогічної технології формування міжкультурної толерантності майбутніх магістрів з економіки, в якому взяли участь експерти, викладачі та магістранти факультету міжнародних економічних відносин, відбувалося протягом 2012 – 2015 років на базі Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця. Педагогічний експеримент проходив у три етапи: констатувальний, формувальний, контрольний.

Метою констатувального етапу було визначення ступеня сформованості міжкультурної толерантності у майбутніх магістрів з економіки. Сформованість міжкультурної толерантності визначалась за трьома рівнями (низький, середній, високий), за наступними критеріями та показниками: емоційно-мотиваційний (показники – готовність до співпраці з представниками інших культур на засадах міжкультурної толерантності, ставлення до побудови ділових відносин на засадах міжкультурної толерантності); когнітивно-пізнавальний (показники – якості знань: повнота, оперативність, гнучкість); комунікативно-операційний (показники – спроможність адаптуватися до незнайомого міжкультурного середовища у професійній сфері, уміння співпрацювати з представниками інших культур на засадах міжкультурної толерантності); рефлексивно-ціннісний (показники – ціннісне ставлення до взаємодії з іноземними партнерами на засадах міжкультурної толерантності, здатність до рефлексії).

Для діагностики рівня сформованості міжкультурної толерантності майбутніх магістрів з економіки було використано наступні методи: методика діагностики комунікативної толерантності В. Бойка, методика діагностики рівня толерантності особистості В. Магуна [2, с. 51–65], тести (тест О. Тушканової «Наскільки Ви терпимі?» [3, с. 357 – 359], тест «Адаптивність – не адаптивність» за методикою діагностики соціально-психологічної адаптації К. Роджерса і Р. Даймонда, тест на визначення рівня розвитку рефлексивності за методикою діагностики О. Карпова), контрольні роботи, опитувальники, спостереження, бесіди, анкетування (визначення ціннісних орієнтацій за методикою М. Рокича).

Результати констатувального експерименту показали, що рівень сформованості міжкультурної толерантності контрольної групи (КГ) й експеримента-

льної групи (ЕГ) є переважно низьким і середнім. У контрольній групі до проведення експерименту низький рівень знань було діагностовано у 40% магістрантів, середній рівень знань у 43,33% і високий рівень у 16,67%. В експериментальній групі низький рівень знань показало 34,48% магістрантів, середній – 48,28%, високий – 17,24%.

Дані результати свідчать про недостатній рівень сформованості міжкультурної толерантності у майбутніх фахівців економічного профілю. Проведення констатувального етапу експерименту підтвердило припущення про те, що магістранти не мають повного обсягу знань щодо поняття «міжкультурна толерантність»; недостатньою мірою усвідомлюють важливість і значимість цієї професійної якості для успішної економічної співпраці з представниками інших культур; не готові йти на компроміс під час вирішення професійних проблем, пов'язаних з культурними відмінностями ділових партнерів; мають недостатню сформованість рефлексивних умінь.

Метою формувального експерименту було впровадження теоретично обґрунтованої педагогічної технології формування міжкультурної толерантності майбутніх магістрів з економіки.

Упровадження педагогічної технології відбувалось в експериментальній групі ЕГ, що передбачало поступову реалізацію на мотиваційно-цільовому (формування позитивної мотивації до вивчення навчального матеріалу; актуалізація наявних знань; вироблення спільних цілей щодо набуття необхідних знань, умінь, навичок), пізнавально-перетворювальному (з'ясування особливостей прояву толерантних взаємовідносин у професійній діяльності та меж міжкультурної толерантності в економічній сфері; формування навичок співпраці з представниками інших культур; використання засвоєних знань під час співпраці; умінь врегулювання конфліктних ситуацій на засадах взаємоповаги) й ціннісно-рефлексивному етапах (оцінювання й коригування отриманих результатів; усвідомлення майбутніми магістрами важливості міжкультурної толерантності для професійної діяльності; визначення шляхів подальшого розвитку міжкультурної толерантності). Кожен етап передбачав окремий вид управління навчальною діяльністю магістрантів з боку викладача і майбутніх магістрів з економіки: мотиваційно-цільовий – пряме управління з боку викладача; пізнавально-перетворювальний – співуправління з боку викладача і магістрантів з частковим самоуправлінням магістрантів; ціннісно-рефлексивний – самоуправління магістрантів. Таким чином здійснювався поступовий перехід від прямого управління з боку викладача через співуправління до самоуправління навчальною діяльністю магістрантами.

Просування магістрантів до рівня самоуправління здійснювалося завдяки інтеграції змісту навчальних дисциплін гуманітарного циклу («Ділова іноземна мова», «Філософія та діалог цивілізацій», «Соціальна відповідальність», «Глобальна економіка». «Управління розвитком компанії»), позааудиторній діяльності, а також засобами спецкурсу «Основи міжкультурної діяльності».

На першому етапі педагогічної технології магістранти опрацьовували тему «Значення міжкультурної толерантності для професійної діяльності економіста»; другий етап передбачав роботу за темами «Межі міжкультурної толерантності», «Параметри міжкультурних відмінностей»; на третьому етапі опрацьовувались теми «Вирішення конфліктів у професійній сфері» та «Вплив інтолерантної поведінки на ефективність професійної діяльності економіста».

Поставлені завдання було досягнуто завдяки застосуванню відповідних методів (переважно активні, інтерактивні, проблемного викладення, частково-

пошукові, дослідницькі, творчі), форм (аудиторні: проблемні лекції, практичні заняття; позааудиторні: семінари, тренінги з формування міжкультурної толерантності, студентські наукові конференції) й засобів (навчальна література, фахова у тому числі періодична література, візуальні, аудіо- та відео засоби, мультимедіа).

Низка позааудиторних заходів передбачала участь магістрантів у тренінгу з міжкультурної толерантності («Основи міжкультурної співпраці»); семінарах, присвячених обговоренню теми людської гідності, поваги та взаємовигоди у професійних відносинах між представниками різних культур; щорічній студентській конференції («Міжкультурна комунікація у професійній діяльності економіста»).

Проведений експеримент показав позитивну динаміку за усіма критеріями. Більшість магістрантів експериментальної групи досягли середнього й високого рівнів сформованості міжкультурної толерантності.

Для визначення статистичної значущості змін у структурі міжкультурної толерантності та порівняння результатів констатувального й формувального етапів експерименту, а також аналізу ефективності впровадженої педагогічної технології було застосовано метод математичної статистики (критерій χ^2). Отримані результати вказують на значну відмінність між показниками груп КГ та ЕГ й позитивну динаміку рівня сформованості міжкультурної толерантності на рівні кожного критерію: емоційно-ціннісний критерій: низький рівень – -7,6%, середній рівень – 3,75%, високий рівень – 2,14%; когнітивно-пізнавальний критерій: низький рівень – -9,9%, середній рівень – 5,8%, високий рівень – 3,75%; комунікативно-операційний: низький рівень – -6,5%, середній рівень – 5,27%, високий рівень – 3,3%; рефлексивно-ціннісний: низький рівень – -3,58%, середній рівень – 2,42%, високий рівень – 1,15%.

Для порівняння результати сформованості міжкультурної толерантності у контрольній групі були наступними: емоційно-ціннісний критерій: низький рівень – -0,9%, середній рівень – 1,27%, високий рівень – 0%; когнітивно-пізнавальний критерій: низький рівень – -1,2%, середній рівень – 0,9%, високий рівень – 0%; комунікативно-операційний: низький рівень – -0,8%, середній рівень – 0,5%, високий рівень – 0%; рефлексивно-ціннісний: низький рівень – -0,43%, середній рівень – 0,66%, високий рівень – 0%.

Загальний результат сформованості міжкультурної толерантності в експериментальній групі показав такі результати: низький рівень – -27,58%, середній рівень – 17,24%, високий рівень – 10,34%. У контрольній групі результати були наступними: низький рівень – -3,33%, середній рівень – 3,33%, високий рівень – 0%.

Висновки за результатами дослідження, перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Отримані результати дослідження дозволяють дійти висновку щодо ефективності реалізації теоретично обґрунтованої педагогічної технології формування міжкультурної толерантності майбутніх магістрів з економіки. На першому етапі було сформовано мотивацію до побудови ділових відносин на засадах міжкультурної толерантності; на другому етапі були засвоєні системні знання з міжкультурної толерантності та способи набуття нових знань, набуто досвід реалізації вмінь і навичок побудови ділових відносин на засадах міжкультурної толерантності; на третьому етапі було сформовано ціннісне ставлення до взаємодії з іноземними партнерами на засадах міжкультурної толерантності, а також здатність до рефлексії щодо міжкультурної толерантності.

Література

1. Єрастова-Михалусь І.Б. Фактори формування міжкультурної толерантності у майбутніх магістрів з економіки / І.Б. Єрастова-Михалусь // Професійна освіта: проблеми і перспективи / ІПТО НАПН України; РВНЗ «КІПУ». – К.; Сімферополь: НіЦ КІПУ, 2013. – Випуск 5. – 128с.
2. Психодіагностика толерантності личности / [под ред. Г.У. Солдатовой, Л.А. Шайгеровой]. – М.: Смысл, 2008. – 172 с.
3. Толерантное сознание и формирование толерантных отношений (теория и практика) [Текст] : сб. науч.-метод. ст. / [отв. ред. С. К. Бондырева; Рос. акад. образования, Моск. психол.-социал. ин-т]. — М.; Воронеж: Изд-во Моск. психол.-социального ин-та : МОДЭК, 2003. — 366с.
4. Corneo Giacomo, Jeanne Olivier A theory of tolerance / G. Corneo // Journal of Public Economics. – Elsevier, 2009. – Vol. 93 (5 – 6). – P. 691 – 702.

REFERENCES

1. Yerastova-Mikhalus I.B. Factory formuvannia mizhkulturnoyi tolerantnosti u maibutnikh magistriv z ekonomiky [Factors of the future masters of economics cross-cultural tolerance formation]. Profesiynna osvita: problem ta perspektyvy [Professional education: problems and prospects]. IPTO NAPN Ukrayinu. RVNZ "KIPU". Kyiv, Symferopol: NITs KIPU, 2013, 5, 128.
2. Psikhodiagnostika tolerantnosti lichnosti [Psychodiagnostics of the tolerance of personality]. In G. U. Soldatova, L. A. Shaygerova (Ed.). Moscow: Smysl, 2008, 172.
3. Tolerantnoie soznaniye I formirovaniye tolerantnykh otnosheniy (teoriya I praktika) [Tolerant mind and formation of the tolerant relations]. In S. K. Bondyrev (Ed.). Rossiyskaia akademiya obrazovaniya, Moskovskiy psikhologo-sotsyalnuy institute. Moscow, Voronezh: Moscow psikhologo-sotsyalnuy institute publishing house: MODEK, 2003, 366.

ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ТЕХНОЛОГИИ ФОРМИРОВАНИЯ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ ТОЛЕРАНТНОСТИ БУДУЩИХ МАГИСТРОВ ЭКОНОМИКИ

И. Б. ЕРАСТОВА-МИХАЛУСЬ, преподаватель, аспирант кафедры иностранных языков и перевода Харьковского национального экономического университета им. С. Кузнеця

Аннотация. *Статья посвящена рассмотрению экспериментальной проверки эффективности педагогической технологии формирования межкультурной толерантности будущих магистров экономики. Представлены критерии (эмоционально-мотивационный, когнитивно-познавательный, коммуникативно-операционный, рефлексивно-ценностный), по которым определялся уровень сформированности межкультурной толерантности будущих магистров экономики, а также результаты сформированности межкультурной толерантности согласно каждому критерию.*

Ключевые слова: *межкультурная толерантность, магистр экономики, педагогическая технология, педагогический эксперимент, критерии формирования межкультурной толерантности*

EXPERIMENTAL RESEARCH OF THE EFFICIENCY OF THE

PEDAGOGICAL TECHNOLOGY OF THE FUTURE MASTERS OF ECONOMICS FORMATION

I. YERASTOVA-MIKHALUS, lecturer, PhD student, department of foreign languages and translation, S. Kuznets Kharkiv National University of Economics

Summary. *The article is dedicated to the consideration of the experimental verification of the pedagogical technology of the future masters of economics cross-cultural tolerance formation. Criteria (emotional and motivational, cognitive and learning, communicative and operational, reflexive and value), according to which the level of the future masters of economics cross-cultural tolerance formation was determined, are analyzed. The results of the level of cross-cultural tolerance formation according to every criterion.*

Key words: *cross-cultural tolerance, master of economics, pedagogical technology, pedagogical experiment, criteria of the cross-cultural tolerance formation*

УДК – 37.013:373.3

ГОТОВНІСТЬ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ – ВАЖЛИВА ПРОФЕСІЙНА ЯКІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

М. І. ЖУК, кандидат педагогічних наук, викладач педагогіки Педагогічного коледжу Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича

Анотація. *У статті здійснено аналіз готовності до інноваційної діяльності як важливої професійної якості майбутніх учителів початкових класів. Досліджено структурні компоненти готовності до інноваційної діяльності, показники, за якими вона визначається. Автор акцентує увагу на важливості вивчення майбутніми вчителями початкової школи навчальної дисципліни „Інновації в початковій освіті”, для того щоб бути професійно компетентними у своїй роботі. Розкриває потенційні можливості дисципліни.*

Ключові слова: *готовність до інноваційної педагогічної діяльності, професійно важливі якості особистості, компоненти та показники готовності педагога*

Постановка проблеми. Розв’язання проблеми формування готовності майбутнього вчителя початкових класів до роботи на основі глибокого розуміння сучасних педагогічних технологій має досить велике практичне значення. Сучасна початкова школа сьогодні вимагає учителя з актуальними знаннями, гнучкістю і критичністю мислення, творчою ініціативою, високим адаптаційним потенціалом, здатного усвідомлено взяти на себе відповідальність як за особистість молодшого школяра, що постійно розвивається, так і школи, що теж перебуває у розвитку та потребує змін. Майбутній учитель по-